

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בלק תשע"ד

תועלת התפלה - בהתרוממות הבאה ממנה

כיצד משפיעה תפלה על גזרת ה'?

ראיתי היום קושיה, אינני זוכר מי הקשה אותה, אך זו היתה הקושיה: הרי אנו יודעים, ש"כל דעביד רחמנא - לטב עביד" (ברכות ט, ב). אם כך, מה שייך להתפלל לה' שלא יהיה כך אלא יהיה אחרת? וכדי לשבר את האוזן, נאמר משל: אם רופא מומחה החליט שצריך לקטוע לחולה את הרגל. האם החולה יתחנן אליו, אלא אל תקטע לי את הרגל?! אם הרופא החליט שזו הדרך היחידה להציל את החולה, אין טעם שהחולה יבקש ממנו אל תקטע לי את הרגל. ממילא, אם הרופא הגדול ביותר, רופא כל בשר, החליט לעשות משהו, אז הרי הוא יודע מה הוא עושה. הוא יודע מה באמת טוב בשבילנו. ואם כך, מה שייך להתפלל ולבקש ממנו, יהי רצון שלא יהיה כך אלא יהיה אחרת?

לא ראיתי מה תירץ אותו מקשן על הקושיה הזאת, אבל לכאורה התירוץ הוא פשוט. אם החולה יבקש מהרופא אל תקטע לי את הרגל, בקשה כזו היא באמת חסרת טעם. כי אם הדרך היחידה להציל את החולה היא ע"י קטיעת הרגל, מוכרחים לקטוע את הרגל. אבל כאן, בתפלה על צרה ח"ו, הרי עצם התפלה כבר משנה את כל המצב! אמנם הקב"ה יודע שבמצב מסויים הרפואה היא כזו וכזו, רפואה קשה ח"ו, אבל אם המצב משתנה, אז גם הרפואה משתנה! וזה מה שתפילה עושה! תפילה משנה את המצב שלנו, ואז גם הרפואה משתנה. ממילא לא קשה הקושיה מהרופא.

ואם נרצה דוקא להמשיך ולהשתמש באותו משל, אז הדמיון לרופא הוא, שהרופא החליט שמוכרחים לקטוע את הרגל, ופתאום נמצאה איזו זריקה שיכולה להציל את החולה בלי לקטוע את הרגל. זה מה שתפילה צריכה לעשות. לשנות את המצב למצב חדש, שבו אין צורך ברפואה המרה. ואם בכל זאת ה' נותן רפואה מרה, אז צריך לדעת שזו הרפואה הכי טובה, ואי אפשר אחרת.

כמובן, כל זמן שהניחו שהחטופים בחיים, היה שייך להתפלל שישארו בחיים. אבל אם אנו יודעים שכבר אינם, צריכים להבין שזו הרפואה שה' גזר, והיא הרפואה הכי טובה, ואין דרך אחרת. צריך להצטער שאנו כאלו חולים שצריכים רפואה מרה כזאת, וה' יעזור שלא נצטרך עוד לטעום מהרפואה המרה הזו, אבל אין מה להרהר אחר הרפואה, כי כך החליט רופא כל בשר, שזו הרפואה הנצרכת לנו.

תפלת משה רבינו אחרי חטא נעגל

כפי שהזכרנו, עצם התפלה - משנה את המצב, ומבטלת את הצורך ברפואה המרה. דבר זה רואים בחטא הנעגל. כשהקב"ה אומר למשה שישראל עשו עגל וצריך ח"ו לאבד אותם, משה מתחיל מיד להתפלל. עוד לא ירד מן ההר, ועוד לא ראה מה שקרה, וכבר הוא מתחיל להתפלל. "וַיִּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו, וַיֹּאמֶר לְמַה ה' יִחַרָה אַפָּיךָ בְּעַמֶּךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וַיִּבְדָּה יְהוָה" (שמות לב, יא). ישראל עדין רוקדים למטה לפני הנעגל, עוד לא השתנה אצלם שום דבר לטובה, ובכל זאת תפלתו של משה משיגה הישג גדול - "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ" (שם, יד). הוא לא ביטל לגמרי את מה שיהיה, עוד היתה צריכה להיות שבירת הלוחות, ועוד ארבעים יום לעמוד בהר ולהתפלל, גם "בְּאֶרְצוֹ הַתְּצַנֵּף ה' מֵאֵד לְהִשְׁמִידוֹ, וְאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אֶהְרֹן בְּעֵת הַהוּא" (דברים ט, כ). היה צריך עוד הרבה תיקונים, אבל בכל זאת, הדבר הראשון שמשנה עושה, הוא תפלה, ובוזה הוא כבר משיג "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ". אין השמדה ח"ו של עם ישראל.

איך אפשר להבין זאת? הרי ישראל עדין רוקדים לפני הנעגל! ואם כן, למה הקב"ה חזר בו ממה שרצה לעשות להם? ההסבר הוא, שהתפילה של משה רבינו היא כזריקת חיסון לעם ישראל, שמשנה את כל המצב. התפלה של משה רבינו מרוממת את משה למדרגות רמות יותר, הוא נעשה יותר צדיק, וזכות זו עומדת לעם ישראל כולו. כשיש בעם ישראל צדיק כמו משה, המעמד של כל כלל ישראל עולה. אמנם עכשיו צריכים לעבוד הלאה, צריך להעניש את עובדי הנעגל ולעשות גם דברים אחרים, אבל בכל זאת, השלב הראשון הוא שמשנה רבינו התרומם ע"י התפילה שלו, וע"י זה כבר נעשה מצבו של כל עם ישראל טוב יותר.

למה התפלל אברהם על סדום בסדר הפוך?

יסוד זה, שהתפלה מרוממת את המתפלל למדרגות חדשות, רואים גם אצל אברהם אבינו, בזמן שהתפלל על סדום. אמנם שם התפילה לא הועילה לבטל את הגזירה שנגזרה על סדום, אבל בכל זאת רואים, איך כל תפילה של אברהם אבינו משנה את מצבו ומרוממת אותו. בתחילה הוא מבקש מה' "אוּלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר, הַאֲפֵי תִסְפְּהָ וְלֹא תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חַמְשִׁים הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ"? (בראשית יח, כד) והקב"ה מסכים

ונענה, ואח"כ בקש רק על עיר אחת), אבל היתה כאן עליה הדרגתית במדרגתו של אברהם אבינו, כאשר כל תפלה מעלה אותו למדרגה רוחנית גבוהה יותר, בה הוא מרגיש כמה חילול השם יכול להיות בעולם הבא מהשמדת סדום על הצדיקים אשר בקרבה, באופן שלא הרגיש אותו קודם שהתפלל.

על כל פנים, סדום לא השתנתה, אנשי סדום נשארו "רְעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד" כמו שהיו, אבל אברהם השתנה ע"י התפילה שהתפלל, עד שהוא מרגיש שאפילו בעשרה זה יהיה חילול השם. אולי התפילה של אברהם עזרה, שבכל זאת לוט יצא שלם מתוך סדום. לא כתוב במפורש שאברהם ביקש על לוט, אבל כתוב אח"כ "וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹקִים אֶת עֲרֵי הַכְּפָר, וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת אַבְרָהָם, וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט מֵתוֹךְ הַקְּפָכָה, בְּהַפֵּךְ אֶת הָעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֶן לוֹט" (בראשית יט, כט). אולי מפני שאברהם עלה במדרגה, לוט זוכה להנצל. כמו שכשמושה רבינו עולה במדרגה עם ישראל זוכה להנצל, כך שאברהם עולה במדרגה - לוט זוכה להנצל.

התרוממות הכהן הגדול ביוה"כ - כפרה לכל

כלל ישראל

אותו דבר כנראה, כשהכהן הגדול עושה את העבודה ביום הכפורים. אמנם להלכה אנו נוקטים שיוה"כ מכפר רק לשבים שעושים תשובה - ודלא כרבי שסובר שיוה"כ מכפר גם לשאינם שבים בתשובה (שבועות יג, א) - אבל סוף סוף עיקר הכפרה בזמן הבית הוא ע"י העבודה של הכהן הגדול. אמנם כל אחד מישראל צם ומקיים את מצות העינוי והתשובה, אבל את עיקר העבודה עושה הכהן הגדול, וההתרוממות שלו מועילה לכל ישראל, שכל הכלל ישראל משיג סליחה ע"י עבודת הכהן הגדול. "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם..." (ויקרא טז, ל), אומר האבן עזרא, מי יכפר? - הכהן! הכהן יכפר עליכם, כדי שה' יטהר אתכם ביום הזה מכל חטאתיכם. בזמן הזה שאין לנו כהן גדול, הכוונה היא שהקב"ה יכפר עליכם לטהר אתכם. אבל בזמן הבית, הכהן יכפר עליכם לטהר אתכם. עצם ההתרוממות שלו בעבודת יום הכפורים מועילה לכל ישראל.

חשבותי, מה שהכהן הגדול גומר את השם כנגד המברכים ואומר להם "תטהרו", אפשר לפרש בשני אופנים. אפשר לפרש שיש כאן ברכה של הכהן הגדול, שהוא מברך את ישראל "תטהרו", אך אפשר גם לפרש שהוא לשון ציווי, וכאילו הוא אומר להם: "אני עשיתי את שלי, עכשיו אתם צריכים לעשות את שלכם. ומה עליכם לעשות? - תטהרו! תעשו תשובה, תאמרו וידוי, וכל מה שצריך לעשות. כי אמנם עשיתי את שלי, אבל גם אתם צריכים לעשות את המוטל עליכם". זה הכלל תמיד. גם כשמושה מבקש בעד ישראל, אח"כ צריכים גם ישראל לעשות תשובה על חטא העגל. הענין לא נגמר בזה שמושה רבינו התפלל. אמנם חלק מהכפרה היא שמושה רבינו התרומם, שאז כבר המצב של עם ישראל השתפר,

לזה. אח"כ הוא מבקש להציל את סדום בזכות ארבעים וחמשה צדיקים, אח"כ בזכות ארבעים, וכך הוא ממשיך ויורד, עד שמגיע לעשרה, כפי שמובא בפסוקים.

רש"י מסביר, שעשרה צדיקים יצילו פחות מאשר חמישים צדיקים. חמישים צדיקים יוכלו להציל חמש ערים, ארבעים יצילו רק ארבע ערים, ועשרה צדיקים יוכלו להציל רק עיר אחת (רש"י שם, כט). אברהם אבינו הולך אפוא בסדר הפוך, לכאורה, ולא הגיוני. הרי איך נוהגים במסחר? מציעים לשלם מעט, ואם ההצעה אינה מתקבלת - מציעים מחיר גבוה יותר. והנה אברהם עושה כאן את ההיפך הגמור. מבקש להציל את כל חמש הערים המיועדות להפיכה בזכות חמישים צדיקים, וכשהקב"ה מקבל את תפלתו ומסכים להצעה (שם, כו), אברהם מבקש להציל רק ארבע ערים בזכות ארבעים צדיקים (שם, כט), אח"כ מבקש להציל שלש ערים בזכות שלשים, ולבסוף הוא מבקש רק על עיר אחת בזכות עשרה צדיקים. מה טיבה של ההדרגה ההפוכה הזו?

נראה לבאר כך: אברהם אבינו הרי מתפלל כאן על קידוש השם. הוא טוען, ששם שמים יתחלל עם ימותו בסדום הצדיקים עם הרשעים. "תָּלַל לָהּ לְךָ מַעֲשֵׂת פְּדָבָר הַזֶּה, לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע... תָּלַל לָהּ לְךָ, הַשֵּׁפֵט פֶּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט"?! (בראשית יח, כה) מה פירוש "תָּלַל לָהּ לְךָ"? - חולין הוא לך, חילול השם בשבילך, אם תמית צדיק עם רשע (רש"י). ומדוע נאמר כך שתי פעמים? מסביר רש"י (על הפעם השנייה): חלילה לך - לעולם הבא. כלומר, חילול השם יהיה כל כך גדול, שאפילו בעולם הבא הוא לא יתוקן, כי אפילו בעוה"ב אי אפשר יהיה להבין מעשה כזה!

אלא שבשלב הזה אברהם מבין, שרק אם ימותו חמישים צדיקים בהפיכת סדום, יהיה זה חילול השם שלא יהיה ניתן לתקנו. הוא עוד לא מבין, שגם ארבעים וחמישה צדיקים שימותו בסדום הוא חילול השם במדרגה כזו. לכן הוא לא מתפלל על כך. כי תפילה צריכה להיות אמיתית, נובעת מעומקא דליבא. וכיון שאברהם אבינו לא מרגיש בשלב זה שמימת ארבעים וחמישה צדיקים בסדום היא חילול השם בלתי ניתן לתיקון, ממילא הוא לא מתפלל על כך.

אלא שמיד אחר כך, אחרי שהתפלל על חילול השם של מיתת חמישים צדיקים, מעלה אותו התפלה במדרגה, והוא מגיע למדרגה שכבר מרגיש בה חילול השם גם במיתת ארבעים וחמישה צדיקים, ואחרי שהתפלל על ארבעים וחמישה עלה עוד במדרגתו, עד שהגיע לבסוף למדרגה שהרגיש בה חילול השם בלתי ניתן לתיקון גם אם עשרה צדיקים ימותו בסדום. על פחות מעשרה לא התפלל עוד, מהטעם שבאר רש"י (שם, לב). אבל גם על עשרה הוא לא התפלל, עד שהגיע למדרגה גבוהה דיה, להרגיש שגם בזה יש חילול השם נורא שאי אפשר לתקנו אפילו בעולם הבא. זוהי הסיבה לסדר ההפוך, לכאורה, שנקט אברהם אבינו בתפלתו על סדום. אכן היתה כאן ירידה בבקשת ההצלה (בתחילה ביקש על חמש ערים

אבל חוץ גם ישראל צריכים עוד לעשות תשובה.

לשתף שם שמים בצערו

כשיש ח"ו צרות ליהודים, כשיהודים נרצחים או נחטפים, או כל דבר שקורה, מה שבעיקר מרומם את האדם בתפילה, זהו כאשר הוא מקיים את דברי חז"ל, לשתף שם שמים בצערו. חז"ל אמרו, "כל המשתף שם שמים בצערו - כופלין לו פרנסתו" (ברכות סג, א). מה פירוש למשתף שם שמים בצערו? רש"י פירש בשני אופנים, אבל כמדומני שאפשר לפרש עוד², שהכוונה היא בזה, שגם כשהוא מתפלל, הוא לא מתפלל רק עבור עצמו, (ברכת השנים בשביל פרנסה, "רפאנו" בשביל רפואה וכו'), אלא גם עבור השכינה, שמצטערת כשאין ליהודים פרנסה ובריאות וכד', כמו שאמרו חז"ל: "בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת? - קלני מראשי, קלני מזרועי!" (משנה סנה' מו, א) וכמו שאומר הנביא: "כָּכֹל צָרְתָם - לוֹ צָר". זוהי הדרגה העליונה בעבודת ה', להתפלל לכבוד שמים, לא רק לכבוד עצמנו (ע"י נפש החיים" שער ב' פ"א ופי"ב). כמדומני שזהו הפירוש של "משתף שם שמים בצערו", שהוא מתפלל ומבקש את כל הדברים לא רק להנאת עצמו, אלא גם לכבוד שמים³; ואם הוא אכן עושה כך - אז אומרים חז"ל, שמהשמים כופלין לו פרנסתו.

השואה - קידוש השם או חילול השם?

כשאנו מדברים על זה שיהודים נהרגים על קידוש השם, צריך לדעת, שאמנם מצדו של היהודי, הריגתו ע"י נכרים יכולה הרבה פעמים להיות קידוש השם, כשהוא מוסר את נפשו למיתה למען כבוד שמים, אבל מצד הגויים, הרי זה חילול השם. הם רואים בזה כאילו ישראל נתונים למשיסה ח"ו, ויד אמונתם תקיפה. כשהרוגי הצלבנים מסרו את עצמם למות על קידוש השם, הם ודאי קדשו את השם. אבל מה אמרו הגויים? אמרו שאמונתם תקיפה ח"ו, ועוד מעט "נִכְחָדִים מְגוֹי, וְלֹא יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד", ר"ל. הם לא ראו בזה קידוש השם, אלא חילול השם. עד היום הגויים מתבטאים: "איפה הקב"ה היה באושביץ?" אנחנו יודעים שהקב"ה היה גם היה באושביץ. הוא היה עם כל הנדכאים והנרדפים, ועם כל אלה שמסרו נפשם על שבת, ועל חסד, ועל שאר מצוות שבתורה. אבל הגויים אמרו, למה אלקים לא היה באושביץ? למה הוא לא הציל את היהודים? כשגויים הורגים יהודים, מצידנו זה קידוש השם. מצידם זה חילול השם.

לכן עכשיו, אחרי מה שקרה, זה הזמן שצריך להתחזק בקידוש השם, בתורה, במצוות ובחסד. היה הרבה קידוש השם בימים האלה, שכל עם ישראל התאחד בתפילה, כולם התפללו, וגם אם התפילה לא נענתה כפי שרצינו שתענה, התפילה לא הולכת לאיבוד. עם ישראל התרומם ע"י התפילות האלה, כמו שראינו על אברהם אבינו ועל משה רבינו. החטופים נמצאים כעת במקום יותר טוב

ממה שהיו קודם כאן בעולם הזה. נמצאים במקום שהגויים לא שולטים שם, ושום רע לא שולט שם, רק טוב שולט שם. המשפחות האבלות, ודאי צריך להשתתף בצער הנורא שלהן, צריך לכאוב הלב על המשפחות הללו, אבל לדעת שהחטופים עצמם - הם עכשיו נמצאים במקום יותר טוב, ששום רע לא יאונה להם.

מבחינה זו, אני ממכחישי השואה. לא הושמדו ששה מליון יהודים בשואה. כל היהודים שנרצחו - נמצאים! ששה מליון יהודים נמצאים בשיבה של מעלה, ומי שנשמד ונאבד לנצח אלו דוקא הגרמנים ימח שמם ושאר הרוצחים. הקב"ה עוד יבוא חשבון עם הרוצחים הללו, "כִּי דָרַשׁ דָּמַיִם אוֹתָם זָכַר, לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עַנְוִיִּים" (תהלים ט, יג), אבל האמת היא שכל ההרוגים נמצאים במקום טוב, וההרוגים על קידוש השם אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם. אנו מצדנו צריכים להתחזק, לא לאבד את האמונה, אלא אדרבא לחזק עכשיו את האמונה. עם ישראל התעלה ע"י התפילות, וימשיך הלאה להתעלות בלימוד התורה, באהבת ישראל, ובקיום תורה ומצוות. הרי כל שבתנו על האדמה הזאת תלוי בקיום המצוות. אנו אומרים פעמים ביום, ש"אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֶל מְצֻוֹתַי" יהיה טוב ותשבו בא"י, ואם ח"ו להפך, אז להפך. זאת התורה לא תהא מוחלפת, ותנאי זה יציב ונכון וקיים לכל הדורות, שרק עם שמירת תורה יכולים לשבת בא"י. ממילא צריך להתחזק בשמירת התורה נגד הרשעים האלה שרוצים לעקור אותנו מכאן, רוצים גם לעקור את הר הקודש שהם מחללים כל הזמן, עוקרים את הר הבית שלא תשאר אבן על אבן ח"ו ממה שהיה בהר הבית, שלא ישאר זכר לעם ישראל בהר הבית. אנו מבקשים תמיד, "רחם נא ה' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך", הכל הולך ביחד, גם כבוד ישראל וגם כבוד הר הבית, כבוד מקום השכינה, הכל הולך ביחד. ובסופו של דבר הכל תלוי בנו, צריכים להיות גם ראויים.

להזהר בקדושה

בפרשת השבוע בלעם מנסה לקלל את עם ישראל, והקב"ה הופך את כל דבריו לטובה. אבל כשהוא נותן לבלק עצה להחטיא את ישראל - נגד זה אין עצה, ובדרך זו הוא מצליח להשמיד חלק גדול מעם ישראל. כמאה וחמישים אלף איש נהרגו ע"י דיני ישראל (ע"י רש"י ורמב"ן שם)⁴ בגלל שעבדו לבעל פעור בעדים והתראה⁵, ועוד עשרים וארבעה אלף מתו במגפה (שם, ט), ובסך הכל נהרגו במעשה זה כמאה ושמונים אלף איש, שהם "רוֹבְעַתְּ יִשְׂרָאֵל", כלשון הרמב"ן⁶. רגע לפני זה הכל טוב ויפה בלעם אומר "לֹא הִבִּיט אֶנְוִן בְּיַעֲקֹב, וְלֹא רָאָה עֵמָל בְּיִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ וְתִרְעַת מִלְּפָנָיו" (במדבר כג, כא), ועוד פסוקים כל כך יפים, ופתאום "וַיַּחַר אֶף ה' בְּיִשְׂרָאֵל" (שם כה, א-ג). כי כשלא שומרים את התורה, הכל מתקלקל. מה היה הגורם למכשול הנורא שנכשלו כאן ישראל? אסור לקטרג על ישראל, אבל כנראה הגורם לזה היה - אי שמירת העינים. שהרי מה עשו בנות מואב? - "וַיִּתְקַרְאֵן

קנאת ה' ועצר את המגפה מעל בני ישראל. אנו צריכים להזהר בשמירת העינים, בשמירת כל הדברים שבקדושה, להראות שאנו עם קדוש לה'. אם אנו עם קדוש לה', ה' ודאי ירחם על שארית עמו ועל עיר קדשו ועל בית המקדש, שיחזור ויבנה במהרה בימינו את בית המקדש, ויביא את משיח צדקינו ויהיה סוף לכל הצרות, מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די במהרה בימינו, אמן.

לְעַם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן" (שם כה, ב). ופירשו חז"ל, שערומות פגעו בהן (סנה' קו, א). זה מצידן. אבל מצד ישראל - העינים שלא נזהרו וראו זאת, הן אלו ש"מצליחות" להביא את החורבן הגדול. אולי "וַתִּקְרָא" הוא גם מלשון מקרה, כי ישראל ודאי לא היו הולכים בכוונה כדי להסתכל; אבל כשקורה המקרה ונתקלים בזה - קשה להתגבר. ההתחלה היתה פחות או יותר באונס, אבל כשלא נזהרים - באים מתוך האונס גם לדברים אחרים, הרבה יותר גרועים. אבל ההתחלה היתה ע"י אי שמירת העינים, אז הכל התקלקל. כל הברכות היפות של בלעם אין להן מקום, ושאיפתו של בלעם ח"ו להשמיד את ישראל כמעט באה על סיפוקה, לולא שפינחס קינא את

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. עי' "דעת תבונות", שלעתידי לבא, "ביום הדין הגדול, יפרוש האדון ברוך הוא את השמלה לעיני כל היצור, מכל מה שנעשה מיום בְּרֹא אֱלֹקִים אָדָם עַל הָאָרֶץ עַד הַיּוֹם הַהוּא, וְיֵרָאֵה יוֹשֵׁר מִשְׁפָּטוֹ בְּכָל מַעֲשֵׂה וּמַעֲשֵׂה, קִטּוֹן וּגְדוֹל" ("דעת תבונות" מהדורת הגה"צ ר' חיים פרידלנדר זצ"ל, סוף סי' ק"ע), וכמבואר בתרגום יונתן על הפסוק: "סוֹף דְּבָר הַפֶּלֶא נִשְׁמָע" וכו' (קהלת יב, יג). אלא שכאן אומר אברהם לקב"ה, שאם יספה צדיק עם רשע, "וְהָיָה כְּצַדִּיק פְּרָשָׁע", הרי זה חילול השם גדול כל כך, שגם לעתידי לבא אי אפשר יהיה להבין אותו.

2. וכן פירש המהרש"א שם.

3. וכתב ה"לשם שבו ואחלמה" (דרושי עולם התהו ח"א דרוש ה' סי' ז' אות ו' ד"ה וזהו): "כל התפלות אשר הם רק על צרכי בני אדם אשר לכל אדם פרטי (כלומר: על ענינים פרטיים), צריך שיהיה גם כן רק למען שמו, וכמו שאמרו: כל המשתף שם שמים בצער, כופלין לו פרנסתו. והוא, משום שכל טובה וכל ישועה אשר גם בפרטי פרטות, הנה הוא רק ע"י גילוי אורו ית"ש אשר למעלה. וכאשר חסר להאדם אותו הענין הנצרך לו, הוא ע"י שנסתם אותו השורש ומקור השפע אשר לזה למעלה, לכן לא נמשך גילוי אורו למטה להמציא את אותו הענין הנצרך להאדם. כי בהשורש והמקור, הרי אין סוף לשפעו וטובו, ומוכן שם כל ענין וכל טובה הנצרך למטה לפי כל כוחם אשר אפשר להם לקבל, אלא שנסתם מלהתגלות אורו, והוא ענין הסתרת פנים, שהוא העדר דגילוי שמו וכבוד מלכותו והנהגתו ית"ש, במה שנסתם ונפסק ואינו מתגלה ואינו מתפשט אותו האור אשר לצורך אותו הענין אשר למטה. ולכך צריך שיהא כל תפילה רק למען שמו, כי הרי חסר אותו הענין בגילוי שמו וכבוד מלכותו והנהגתו. וזהו שאמרו כל המשתף שם שמים בצער, ור"ל שמתכוון לדעת, כי כשם שחסר לו אותו הענין למטה, כן הוא ממש נסתם וחסר אותו הגילוי אור אשר לזה למעלה... וניתן הכח להאדם בתפילתו ומעשיו לבקוע אותו המסך המבדיל, ולהסיר את הסיתום, שיתגלה אורו למעלה, ו(ממילא גם) שפעו למטה", ע"ש.

4. כן דעת רש"י. ואולם הרמב"ן מקשה על כך ומסיק, שכך באמת היה צריך להיות מנין ההרוגים לפי מה שצוה ה' מתחילה, לדון ולהרוג את כל הנצמדים לבעל פעור. ואולם בפועל, בזכות קנאותו של פנחס נתבטלה הגזרה, "ולא נדון אחד מכל העם ביד השופטים", אלא מתו ע"י ה' במגפה, והנשארים - "השמידים ה' אֶחָד כֵּן, טָרַם עֶבְרָם אֶת הַיַּרְדֵּן". [שהרי עוד בטרם נכנסו לארץ, אומר משה לישראל: "עֵינֵיכֶם הִרְאֵת אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּבַעַל פְּעוֹר, כִּי כָל הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָיו בְּעַל פְּעוֹר - הִשְׁמִידוּ ה' אֱלֹקֵינוּ מִקְרָב" (דברים ד, ג)]. עכ"פ, גם לדעת הרמב"ן נמצא, שבסופו של דבר מתו כמאה וחמישים אלף איש בעוון בעל פעור, מלבד כ"ד אלף איש שמתו במגפה.

5. יש מי שכתב בדעת הרמב"ן, שהסברא נותנת, שהנצמדים לבעל פעור לא עשו כן בעדים והתראה. דאל"כ, לא היתה קנאותו של פנחס מבטלת את החיוב להרגם בדיינים, והיו צריכים להרגם. ועל כרחק שהציווי להרגם היה בהוראת שעה, ולא על פי דין, ולכן משב חרון אף ה' - נתבטל הציווי.

6. שהרי מיד אחר כך נמנו בני ישראל, ונמצאו כששים רבוא איש (במדבר כו, נא). הרי, שקודם אותו מעשה היה מנינם כשבע מאות ושבעים אלף איש. ואם מתוך ציבור זה נהרגים למעלה ממאה ושבעים אלף איש - הרי זה כרבע מכלל ישראל, בקירוב.